

Калаянова О. Д.,
к.ю.н., с.н.с.,
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Одеського державного університету
внутрішніх справ
(м. Одеса, Україна)

УДК 343.98

ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ СПУСТОШЕНОГО РОЗУМУ В ДОСЛІДЖЕННІ ПОЧЕРКОВИХ ОБ'ЄКТІВ

Текстова інформація статейного формату відповідно до заявленої теми дозволяє розкрити аналітичні характеристики блоку позицій в частині термінів та понять методично організованої техніки і технології дослідницької діяльності почеркових об'єктів з позицій сучасного бачення причинно-наслідкових зв'язків тілесного та психологічного аспектів в системі елементів механізму: дослідник – оператор – об'єкт дослідження, де останній є проявом самостійної системи якісних показників: природи, рис, ознак, якостей і властивостей органно-психологічної субстанції з функцією продукування почеркового матеріалу, достатнього для вирішення завдань ідентифікаційного та ситуативного характерів. Акцентовано увагу на ключовому моменті в технології досліджень означених об'єктів, а саме, реалізації методу диференціації предметної інформації та непередметної, яка лежить за межами окреслених темою завдань, шляхом тамування імпульсів ментальної, чуттєвої, емоційної сфер, чим забезпечується режим чистоти експерименту по сприйняттю тематичних характеристик об'єкту дослідження.

Ключові слова: почерк, механізм почерку, психологічні спектри сприйняття почеркової інформації, механізм розуму, очищення розуму.

Калаянова Е. Д. Тактические особенности применения метода опустошенного разума в исследовании почерковых объектов. – Статья.

Информация в части заявленной темы позволяет составить аналитические характеристики блока позиций в части терминов и понятий методически организованной техники и технологии в исследовании почерковых объектов с совре-

менної точки зору на причинно-слідственні зв'язки телесного і психологічного аспектів в системі елементів механізму: дослідник – оператор – об'єкт дослідження, де останній представлений самостійною системою якісних показувачів: риси, ознаки, якості, властивості органно-психологічної субстанції з функціями продукування почеркового матеріалу, достатнього для рішення ситуативних завдань і ідентифікації. Акцентовано увагу на ключовому моменті технології дослідження вказаних об'єктів, а саме, реалізації методу диференціації предметної і непередметної інформації, лежачої за гранню означених темою завдань шляхом нивелювання імпульсів ментальної, чутливої, емоційної сфер, чим забезпечується чистота експерименту в частині сприйняття тематичних характеристик об'єкта дослідження.

Ключові слова: почерк, механізм почерка, психологічні спектри сприйняття почеркової інформації, механізм розуму, очищення розуму.

Kalayanova O.D. Tactical Features of Application of the Method of Devastated Mind in the Research of Handwriting Objects. – Article.

Text information of An article format according to the announced subject allows to open analytical characteristics of the bloc of positions regarding terms and conceptions of the methodically – organized technics and technology of the research activity of handwriting objects from positions of modern vision of causally – investigation relationships physical and psychological aspects in the system of elements of the mechanism: the researcher - the operator - a research object where the last is a manifestation of an independent system of quality indicators: nature, traits, signs, qualities and properties organs – psychological substances with function of producing handwriting material, sufficient for the solution of tasks of identification and situational characters. The attention is focused on the key moment in technology of researches of noted objects, namely, the realization of the method of differentiation of subject information and non-subject, which lies outside the tasks outlined by a subject, by means of satisfying of impulses of mental, sensual, emotional spheres, that is provided the regime of purity of an experiment on perception of thematic characteristics of an object of a research.

Keywords: handwriting, handwriting mechanism, psychological spectra of perception of handwriting information, mechanism of mind, cleaning of mind.

Сьогодні все частіше трапляються ситуації, коли для з'ясування механізму злочину недостатньо аналізу слідової картини матеріальної обстановки. Певний брак достовірної інформації щодо обставин події в системі доказів, а також відсутність можливості усунення недоліків такого характеру традиційним криміналістичним інструментарієм, складає об'єктивні труднощі в роботі правоохоронних і судових органів в прийнятті законних і обґрунтованих рішень через неповноту доказової бази. Зокрема, відсутність наукових методів спостереження і усвідомлення причинно-наслідкових зв'язків у механізмі злочину

і утворення слідів в реалізації злочинних намірів стають на перешкоді виконання законних вимог до розслідування, особливо в частині прийняття рішень, зокрема, процесуальних.

Сучасна слідчо-розшукова практика усе частіше звертається до новітніх методичних розробок криміналістики, які за своїм характером демонструють можливості, що виходять за межі криміналістичного потенціалу усталених традиційних методів, орієнтованих на матеріальний об'єкт дослідження суто фізичними рецепторами. В класифікаційній лінії слідів в сучасній криміналістиці усе частіше з'являються сліди, умовно віднесені до категорії ідеальних. Цей клас об'єктів представлений широким спектром характеристик. Суттєвий об'єм інформації в цих об'єктах представлений слідами, які мають єдине джерело походження, зокрема, психічну сферу людини. Організація дослідження обставин злочинів під кутом причинних факторів інформаційної природи, що знайшли утілення в матеріальному середовищі у вигляді слідової картини на матеріальних носіях розкриває широку панораму алгоритмічної послідовності перебігу злочинної події, у якій є чітке інформаційне відображення причин і наслідків в контексті виконання вимог кримінально-процесуального законодавства по доказуванню елементно-структурної системи злочину.

Науковими дослідженнями в галузі криміналістики і психології з метою забезпечення синтезованими методиками та їх обґрунтуваннями займалися вітчизняні вчені: Ю. П. Алєнін, В. П. Бахін, В. І. Галаган, В. Г. Гончаренко, А. В. Іщенко, Я. М. Ковч, В. О. Коновалова, Н. І. Клименко, О. І. Клевцов, І. П. Козаченко, М. В. Костицький, О. Красильников, Я. В. Кузьмічов, Т. Лешкович, В. К. Лисиченко, Л. Н. Лобойко, М. А. Погорецький, В. В. Сєднєв, С. М. Стахівський, П. В. Цимбал, М. Салтевський, М. Г. Щєрбаковський та їх зарубіжні колеги: Т. В. Авер'янова, Р. С. Белкін, О. І. Белов, Л. П. Гримак, А. І. Скрипніков, П. Скорченко, О. Р. Россинська, І. Тімоніна, В. М. Чернілов, В. В. Юстицький, В. В. Яровенко тощо. Однак питання щодо виявлення і формулювання механізму мислення в процесі дослідження почеркових об'єктів, перетворення лінійних зображень в образи, сповнених змістовних персональних характеристик та передача отриманих знань іншим суб'єктам, які уповноважені приймати процесуальні рішення, залишається відкритим.

Тому метою даного дослідження є виявлення об'єктивних, природних факторів щодо формування і адаптації в криміналістичну практику новітніх нетрадиційних криміналістичних методів для забезпе-

чення доказовою інформацією юридичних процесів; обґрунтування концептуальних засад застосування нетрадиційних криміналістичних методів в розкритті злочинів як універсального засобу протидії злочинності і формування єдиного семантичного рівня розуміння суб'єктами проваджень даних про злочин, отриманих у відповідності до вимог чинного законодавства. З урахуванням широкої аспектно-сті проблематики предмета, яка розглядається в даній роботі, визнано за необхідність застосовування універсального підходу в дослідженні інформаційних слідів психічного ряду, який визначається пануючою науковою парадигмою і системою принципів.

Еволюційно обумовленими існують два види реальностей, однією з яких є персональний світ індивіда, сформований типом характеру мислення, емоційними і чуттєвими реакціями, поведінковою демонстрацією, бажаннями, прагненнями тощо, і проявляється у почерковому малюнку; другий – об'єктивний світ, зовнішнє оточення суб'єкта, який демонструє види, якості і властивості форм, що створені іншими розумними силами. Обидві реальності взаємопов'язані, взаємообумовлені і взаємодіють на коректних рівнях, планах, підпланах, продукуючи синтезовану природу похідних об'єктів, їх характерні прояви. Узгодженість кожної реальності та їх готовність до взаємодії передбачає дію життєвої розумної сили в організації їх структури. Результати взаємодії проявляються у вигляді слідів – інформаційно оформленої за певним принципом і у певний спосіб енергії [1, с. 61]. Аналогічно почерковий матеріал розглядається як наслідок взаємодії психічної реальності індивіда і зовнішнього його оточення, обставин, який діє у певний провокативний спосіб щодо характеристичних елементів структури суб'єкта – власника почерку. Беручи до уваги дію принципу всеїдності речей, процесів, явищ на підставі єдиного для усіх первинного джерела походження, яке проявляє себе у різні форми, якості і властивості у безперервному розвитку, можливо стверджувати апріорі про принципову можливість пізнання і розуміння суб'єктом будь-якого об'єкту у всій повноті його характеристики, зокрема, психічної сфери виконавця рукописних текстів [2, с. 262].

Традиційні криміналістичні методики дослідження почерку дають можливість отримати лише вузький спектр інформації про виконавця в частині організації рухів та особливостей його анатомічної будови. За відсутності комплексної методики, яка б включала алгоритм пошуку та інтерпретації характеристичної інформації

про психічний механізм виконавця, його елементи і функції, втрачається значний масив даних.

Делікатна і тонка природа психічної сфери не сприймається фізичними аналізаторами. Можливість пізнання цієї сфери лежить у площині розуміння механізмів і функцій мислення, його видів та умов реалізації потенціалів.

Мислення позиціонує себе як процес надходження, послідовної обробки та реалізації думок. Мислення відбувається у розумовій сфері на рівні свідомості, однак, враховуючи, що він не є відокремленим від єдиного і безперервного життєвого потоку, прийmemo до уваги вплив індивідуальної і світової пам'яті, а також потенціал багатовекторних можливих вірогідних ситуацій. Ця обставина застерігає про некоректність методів лінійної логіки в дослідженнях багатовимірних і багатопланових об'єктів у поточному моменті, до яких, зокрема, належить почерк. Таким чином, почерк не слід розглядати як фотографію із застиглими, нерухожими зображеннями. Почерк є життєвим рухливим механізмом, який водночас існує у різних сферах і планах, піддається еволюційним змінам; в ньому знаходять прояви інформації і сили. Лише мала частина характеристик припадає на лінійні зображення роботи цих сил. Таким чином маємо потенціал в здобутті знань про почерк особистості суб'єкта, не обмежуючись логічними методами.

Механізм мислення функціонально включає частини психічної сфери: чуттєву, ментальну, емоційну, інтуїтивну, духовну; нейрофізіологічно представлений нервовою системою, мозком; продуктивної реакції на нервові подразнення і спрямовані волею приводять в дію алгоритм рухів відповідних анатомічних частин. У письмовій практиці продуктами стають рукописні записи, підписи, графічні знаки, малюнки тощо. Психічний характер і характер малюнку мають зв'язки аналогій. Однак вони є лише елементами механізму мислення. Для успішного володіння інструментарієм процесу мислення обов'язковим є встановлення природи витоків цього процесу і навички володіння перевести у практичну площину. Існуючі традиційні криміналістичні методики дослідження почерку мають значення двомірно виражених схем спостереження реалізації рухливої моделі рукописної діяльності суб'єкта. Поза межами моделі лишаються мисленнева діяльність суб'єкта рівнів свідомості, підсвідомості, а також інших високих рівнів розуму виконавця і дослідника. Маємо контролювати дослідницький процес задля його керованості. Маємо ситуацію з окремими блоками, де у процесі

дослідження виокремлено: об'єкт дослідження з численними характеристиками: природою, формою, рисами, ознаками, якостями, властивостями тощо; суб'єкт-оператор сприйняття характеристик і дослідження, що поглиблений у цей процес, унаслідок чого його свідомість звужується до об'єму характеристик об'єкта, які сприймаються у певній послідовності; нарешті, контролюючий центр свідомості, на периферії якого знаходяться усі зазначені елементи в режимі проєкції щодо центру. На даній стадії розвитку дослідник ототожнює себе з розумом і поглинений цим розумом, обмеженим темою дослідження. В даному випадку розумом дослідника не повною мірою володіє його воля, а дії не повною мірою контрольовані, тому розум у пошуках альтернативних відповідей на питання перебуває у збудженому стані і ні одна з відповідей не є повною, а відтак істиною. Перехід на вищий, духовний рівень розуму дає можливість бачити повну картину, в якій відображена природа об'єкта та його характеристики, суб'єкт у режимі тематичного дослідження, а також самоусвідомлюючий центр контролю, у полі якого відображені характеристики і причинно-наслідкові зв'язки обох попередніх елементів мислення [3, с. 34]. Такий важливий предмет як набуття характеристик спокою, рівноваги, концентрованості розуму як бездоганного інструменту в руках дослідника не є предметом вивчення у вишах, зокрема, для навчання юристів, однак він широко представлений як частина вивчення у багатьох філософських школах і має практичний аспект у формі вправ [4, с. 215-227]. Раніше ми звертались до цієї теми у зв'язку з міркуваннями щодо сутності почерку та нетрадиційних методів дослідження почеркових об'єктів. Були представлені переваги методу спустошеного, тобто контрольованого волею і очищеного від чуттєвих подразників розуму дослідника зазначених об'єктів [5, с. 355-356; 6, с. 162-166]. Розроблені на глибокому рівні і відповідають науковим вимогам методики графологічних об'єктів, які при застосуванні в умовах кримінальних проваджень грають суттєву роль у формуванні криміналістичної характеристики злочинів [7]. Вбачається перспективним впровадження в криміналістичну практику обох методів як двох взаємодоповнюючих за своїм потенціалом і за своїми характеристиками: універсальністю щодо дослідження широкого кола криміналістичних об'єктів, а також можливість застосування як польових неінструментальних методів спеціалістами-криміналістами в пошуках потенційної доказової інформації щодо обставин злочину, при огляді місця події тощо.

Сутність методу «спустошений розум» полягає у безпосередньому сприйнятті індивідуальних почеркових характеристик без ментальної обробки інформації, яка передбачає логічний контроль і її оформлення у відповідності до законів мовлення [8]. Натомість, діють правила вільного від словесного, емоційного, чуттєвого сприйняття у режимі зосередженої уваги на об'єкті пізнання з вольовим акцентованим самоусвідомленням (рівень вищий за тілесний і психічний). Повна ментальна та емоційна тиша є умовою надходження до свідомості чистої інформації про об'єкт, не викривленої асоціативними «домішками»: припущеннями, сумнівами, міркуваннями, проєкціями практичного досвіду, мріями тощо [9, с. 292-293]. Позитивна сторона методу: максимальна об'єктивізація інформації про об'єкт; реалізація вимог процесуального права щодо повноти, неупередженості прийнятих рішень [10, с. 146-150].

В реалізації головної мети зазначеного методу було прагнення отримати максимальний об'єм інформації про досліджуваний об'єкт в момент безпосереднього зорового сприйняття з постановкою завдання надходження достовірної характеристики певного рівня (формат вольового спрямованого запиту без режисури уявлень, версій, припущень) [11].

В процесі дослідження виникла необхідність вирішення низки задач, а саме:

- зняття енергетичних блоків з фізичної і психічної складової оператора дослідження, повна релаксація шляхом вольових команд усунення напруги в зонах тіла в порядку: з нижніх кінцівок в напрямку тулубу; верхніх кінцівок в напрямку тулубу; голова, потилиця, шия, плечі, спина; лице, груди, живіт;

- встановити вільну концентрацію уваги на полі з рукописом; включити функції периферійного зору без аналізу просторового розташування тексту і реквізитів;

- продовжити спостереження з вільним переміщенням зорової уваги по вертикалі, горизонталі, не зосереджуючись на деталях зображень. Вольовим зусиллям включити режим інтуїтивного сприйняття інформації щодо загальної характеристики типу енергій, притаманних виконавцю рукопису, які корелюють з його типом характеру;

- спроектувати загальне інтуїтивне враження від енергетичних характеристик почерку на окремі зони рукопису; відмітити їх коректність та певні відмінності в частотності і силі, що може свідчити про

зміни настрою під час написання; відмітити кількісну характеристику зміну режиму настрою (тип емоцій, рівень ініціації прагнень до реалізації мети написання та відношення до адресата тощо);

– проаналізувати порівняльні характеристики режиму настрою з темою письма на їх взаємну коректність. Розбіжності даних параметрів позначаються на загальних ознаках почерку: темпі (уповільнюється), розмірі (зменшується), нахилі (варіації кутів нахилу), натиску (посилюється), розгоні (скорочується), розстановці (ущільнюється), ступені зв'язності (зменшується) тощо [12, с. 67-89];

– ретельно записати отриману інформацію негайно, не піддаючи логічному аналізу; прийом – вільний переніс образів (уявлень) з внутрішнього (психологічного) екрану на заздалегідь підготовлені аркуші паперу;

– продовжити дослідження, не порушуючи розумової рівноваги, не змінюючи теми спостережень, включаючи аналітичні методи в порядку надходження інформації: образи, знаки, звуки, слова тощо;

– включити додаткову функцію аналізу – диференціацію (класифікацію) з різних підстав отриманої інформації: природи образів, знаків (живі істоти, звуки, слова, формули та ін.), дії, зв'язки, процеси;

– порівняти отриману інформацію з попередньо відомою: з матеріалів справи, повідомлень, досліджень спеціалістів тощо;

– провести дослідження почеркових об'єктів на підставі застосування загальної експертно-криміналістичної методики дослідження почерку, враховуючи отриману інформацію методом «спустошеного розуму».

Умови застосування методу представлені в наступних групах:

– фізичний рівень вимагає енергетично сповнений режим відновлення сил щодо витривалості тіла в достатньо пролонгованому часі перебувати в нерухомому стані з прямою спиною та кінцівками, зігнутими під кутом, наближеним до 90 градусів (поза учня); одяг вільного крою з природного матеріалу, яка забезпечує температурний комфорт; мінімалізм в оточенні речами і електромагнітною апаратурою; відсутність шумових і запахових подразників тощо;

– фізіологічно відчутний легкий голод (дозволяється вживання гарячої або теплої води, соковитих і не гострих на смак фруктів напередодні дослідження); бажана фізіологічна чистота шлунково-кишкового тракту та шкіри тіла;

– ментальний спокій: відсутність процесів мислення; незацікавлене спостереження за мінливими образами на ментальному екрані;

– емоційний спокій без ототожнення свідомості із змінами настрою, його сплесками;

– інтуїтивна сфера: режим розслабленої концентрації уваги на заданій темі; вольова команда свідомості за формулою: «Я не оператор. Я – спостерігач». Включені зони периферійного зору і слуху на рівні інтуїції в режимі очікування;

– вольова сфера: концентрація уваги на задану тему в стані абсолютної упевненості досяжності спланованої мети за рахунок реалізації особистих зусиль. Визнання об'єкту як джерела і каналу надходження повної і надійної особистісної інформації про виконавця рукопису.

В ході дослідження встановлено, що перевагами застосування зазначеного методу над традиційними криміналістичними методами дослідження почерку полягають в його підвищеній потенційній інформативності через необмеженість методичних позицій суто графічного плану; даний метод креативний через отримання якісної (чіткої, конкретної до заданої теми і детальної до елементів очікуваної відповіді в частині об'ємної характеристики виконавця рукопису); енергетично заощадливий через дезінтеграцію зусиль фізичного та психічного планів; чистий через режим фільтрації зайвої інформації, яка продукується фізичним, фізіологічним, ментальним, емоційним планами; не потребує додаткових пристроїв, засобів, матеріалів, тобто економічно виправданий; прискорює еволюційний розвиток особистості експериментатора.

Недоліками застосування зазначеного методу є: достатньо тривалий час опанування практичними навичками реалізації методичних прийомів, а також необхідність безпосередньої передачі знань від фахівця у форматі наставництва.

Очікуваними результатами від процесу застосування зазначеного методу є те, що доля предметної інформації про об'єкт дослідження в загальному об'ємі відомостей суттєво зростає; метод є фактором прискорення еволюційного і професійного розвитку особистості експериментатора.

Термін активного застосування методу в експерименті залежить від об'єктивних та суб'єктивних факторів, а саме: загальної комфортної обстановки місця експерименту, стану здоров'я та емоційного стану (пригніченого, збудженого, нейтрального), рівня оволодіння практичними навичками в реалізації методу тощо.

При задовільному рівні щодо вимог реалізації методу очікувані результати отримують за 30-40 хв. з моменту досягнення стадії глибокого спокою розуму.

Окреслені у минулі роки проблеми в дослідженні почерку [13] є актуальними і сьогодні з причин, що почерк розглядають як продукт тілесного і фізіологічного аспектів людини [14, с. 4], а не з позицій взаємодії життєвих енерго-інформаційних складових людини і які проявляють певні характеристики, притаманні особистості і які піддаються науковим дослідженням. Наразі постало питання модернізації криміналістичних методів дослідження почеркових об'єктів за рахунок розробки теоретичних засад щодо визначення феномену почерку та впровадження в практику досліджень енерго-інформаційних, психологічних, духовних методів організації мислення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гора І. В., Іщенко А. В., Колесник В. А. Криміналістика: посіб. для підготов. до іспитів. – К: ПАЛИВОДА А.В., 2005. 236 с.
2. Рамачарака Йог. Пути достижения индийских йогов / философские системы в сравнении. – М.: Амрита, 2012. 272 с.
3. Йог Рамачарака. Раджа-йога. – М.: Издательство Медков С.Б., 2015. 224 с.
4. Хазрат Инайат Хан. Очищение ума. – М.: Сфера, 2013. 411 с.
5. Калаянова О. Криміналістична інформація в графологічних об'єктах // ПУПЧ. 2015. № 2. С. 162-166.
6. Калаянова О. Щодо критеріїв визначення рівнів дказування в кримінальному доказуванні // ПУПЧ. 2014. № 3. С. 165-168.
7. Гольдберг И. Почерк и типы личности. – Екатеринбург: У-Фактория; – М.: АСТ МОСКВА, 2008. 191 с.
8. Професійна мова правника: теорія, практика; навч. посіб. / Р. І. Пащук, А. О. Скорофатова, Г. Й. Васильєва та ін.; МВС України, Луган. держ. університет внутрішніх справ ім Є. О. Дідоренка. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім Є. О. Дідоренка, 2011. 448 с.
9. Хазрат Инайат Хан. Философия, психология, мистицизм. – М.: Сфера, 2012. 320 с.
10. Коваленко Є. Г. Теорія доказів у кримінальному процесі України: підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2006. 632 с.
11. Кришнамачарья К. Э. Ведическая психология. Медитации для тренировки ума. – М.: Амрита, 2016. 128 с.
12. Судебно-почерковедческая экспертиза / под ред. Е. Д. Добровольской, А. Н. Манцвевой, В. Ф. Орловой. – М.: Юридическая литература, 1971. 304 с.
13. Теоретические проблемы оценки экспертом признаков почерка / под ред. Л. Е. Ароцкера. – К.: РИО МВД УССР, 1975. 177 с.
14. Томилин В. В. Основы судебно-медицинской экспертизы письма. – М.: Медицина, 1974. 255 с.

